

Megyeszékhelyek a magyar- román határ két oldalán

Tartalom

Bevezetés	2
Földrajzi elhelyezkedés, főbb jellemzők	3
Népesség, népmozgalom.....	5
Foglalkoztatottság, munkanélküliség	8
Oktatás.....	10
Egészségügy.....	12
Lakáshelyzet	14
Közműellátás.....	16
Turizmus	18

Megjegyzések

Elérhetőségek

Bevezetés

A határon átnyúló együttműködést a nyolcvanas évek közepére az Európai Unió a központi területfejlesztési politika részévé tette, melyre az 1990-es évektől kezdődően mind nagyobb figyelmet fordít. A Magyarország és Románia határ menti területei közötti együttműködési törekvések Románia Európai Uniós csatlakozását követően tovább erősödtek.

A két ország közötti társadalmi-gazdasági kapcsolatokhoz igyekeztek adat és információs háttérrel szolgálni a magyar, illetve a romániai statisztikai hivatalok közös gondozásában eddig megjelent kiadványok. A 2002-ben megjelent Duna-Tisza-Körös-Maros Eurorégiót bemutató kiadványt a magyarországi dél-alföldi, valamint a romániai Vest régiót egykéntben elemző 2010-es publikáció követte. A két átfogó ismertető sikere felvetette egy újabb, a határ menti településeket bemutató elemzés elkészítését.

A magyar statisztikai hivatal szegedi, illetve a romániai statisztikai hivatal Temes megyei igazgatóságainak e legújabb közös munkája a rendelkezésre álló adatok alapján a szomszédos magyar és romániai megyék székhelyeinek gazdasági-társadalmi helyzetét kívánja bemutatni, s remélhetőleg hasonló érdeklődésre tarthat számot, mint a korábban már említett kiadványok.

Földrajzi elhelyezkedés, főbb jellemzők

A 448 kilométer hosszú magyar-román határszakaszt mindkét oldalról négy-négy megye érinti, melyek székhelyei a magyar oldalon Békéscsaba, Debrecen, Nyíregyháza, illetve Szeged, míg a romániai részen Arad, Nagyvárad, Szatmárnémeti és Temesvár.

1. ábra

Megyék és megyeszékhelyek a magyar-román határ két oldalán

A nyolc város földrajzi adottságai hasonlóak, hiszen alapvetően sík vidéken elhelyezkedő, alföldi települések. Közülük a legalacsonyabban fekvő város Szeged, közelében található a Kárpát-medence legmélyebb pontja (76m), míg a síkság és dombság találkozásánál épült Nagyvárad tengerszint feletti magassága a legnagyobb, a város egyes pontjain megközelíti a 150 métert.

A Magyarország keleti részén fekvő négy magyar város közül a Tisza és a Maros folyók összefolyásánál épült Szeged a legdélebbi, a „napfény városa” Csongrád megye székhelye. Békéscsaba a Tiszántúl déli részén, Békés megye földrajzi középpontjában, a Körös-Maros közén helyezkedik el. Hajdú-Bihar megye székhelye, Debrecen – Magyarország második legnagyobb városa – a Tiszántúl északi részén terül el, a Nyírség és a Hortobágy érintkező vonalán. Debrecentől nagyjából 50 kilométerre északra, a Nyírség központjában fekszik Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye székhelye.

A romániai városok Románia nyugati, illetve északnyugati területein helyezkednek el. Temes megye székhelye fekszik legdélebbre, a Bega folyó partjára települt Temesvár az ország egyik legnépesebb városa. Arad megye azonos nevű székhelye a Maros folyó két partján terül el, az aradi üledékes síkságon. Kissé északabbra, a Sebes-Körös partjain, a váradi dombok lábánál fekvő Nagyvárad Bihar megye, míg Románia észak-nyugati szegletében, a Szamos folyó völgyében elhelyezkedő Szatmárnémeti Szatmár megye székhelye.

Nagyvárosokról lévén szó, a nyolc megyeszékhely kapcsolódása a transzeurópai közlekedési folyosókhoz, illetve országuk közötti és vasúti gerinchálózatához teljes mértékben biztosított. A Balkán kapujaként is emlegetett négy déli fekvésű megyeszékhely, Arad, Békéscsaba, Szeged és Temesvár a páneurópai út- és vasúthálózat Drezda/Nürnberg-Isztambul/Athén főtengelyének állomásai.

Arad, Debrecen és Temesvár repterei – biztosítva több európai nagyváros gyors elérését – jelentős nemzetközi forgalmat bonyolítanak le. Bár a települések többsége folyóparton fekszik, a hajózhatóság egyedül a Tisza esetében adott, így Szeged kikötője és Szerbiával közös határállomása kapcsolatot biztosít a szintén páneurópai dunai közlekedési folyosóval.

2. ábra

Fontosabb közutak, vasúthálózat

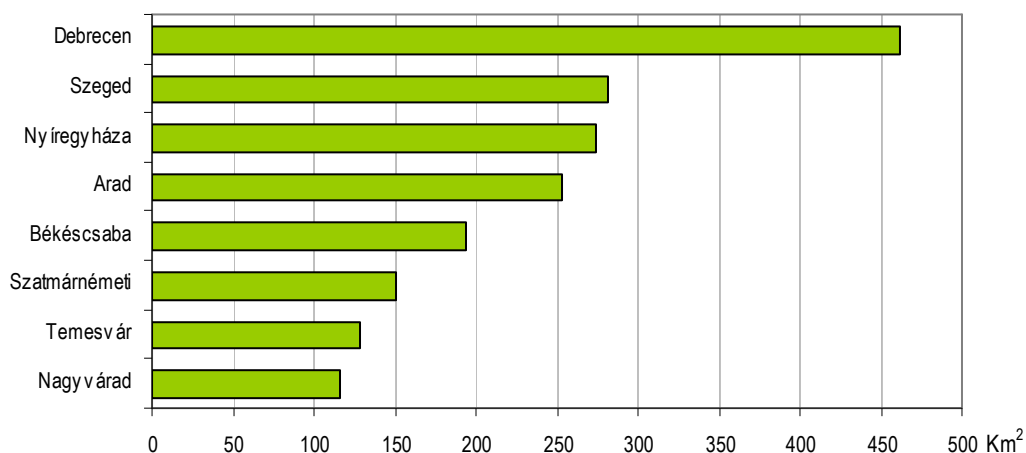

A négy magyar megyeszékhely környéke urbanizáltabb, mint romániai társaiké. A ritkább településszerkezetű magyarországi megyékben lényegesen több a városi ranggal rendelkező település, ebből adódóan a városi népesség aránya is jóval magasabb. A kevesebb számú, de népesebb romániai városok között azonban dominánsabb a megyeszékhelyek szerepe: Arad, Bihar, Szatmár és Temes megye városi népességének 65-74%-a lakik a megyeszékhelyeken, míg a magyar oldalon ez az arány 23-53% közötti.

A nyolc város között területük alapján jelentős a differenciáltság. A magyar megyeszékhelyek jellemzően nagyobb területen fekszenek, mint a romániai városok. Közülük is a legnagyobb, majd 462 négyzetkilométeren elterülő Debrecen csaknem 4-szer akkora, mint a legkisebb területű Nagyváradi.

3. ábra

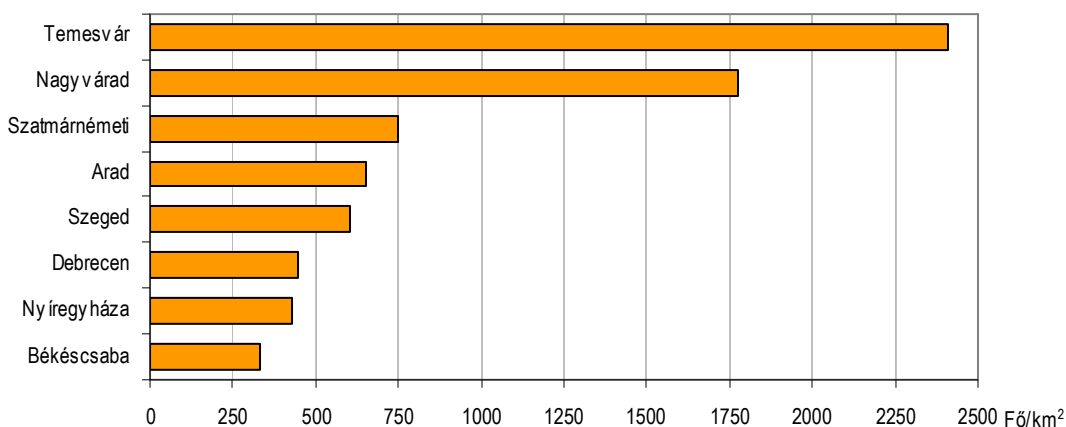
Terület, 2010. január 1.

A romániai megyeszékhelyek a négy magyar városénál sok esetben lényegesen kisebb területen, de azokkal közel azonos vagy jelentősebb számú népességet koncentrálnak. A négy romániai városban így egy négyzetkilométeren átlagosan 1225-en, ezzel szemben a magyar városokban nagyjából 460-an laknak. A városok közül messze Temesvár a legzsúfoltabb, itt négyzetkilométerenként mintegy 2400-an élnek, míg a négy magyar megyeszékhely közül legsűrűbben lakott Szegeden csak alig több mint 600-an, a sort záró Békéscsabán pedig mindössze 332-en.

4. ábra

Népsűrűség, 2010. január 1.

A határ menti területek együttműködési törekvéseit mi sem mutatja jobban, mint hogy a nyolc városból hat testvérvárosi kapcsolatot ápol egymással: Debrecen Nagyvárad, Nyíregyháza Szatmárnémeti, Szeged pedig Temesvár testvérvárosa.

Népesség, népmozgalom

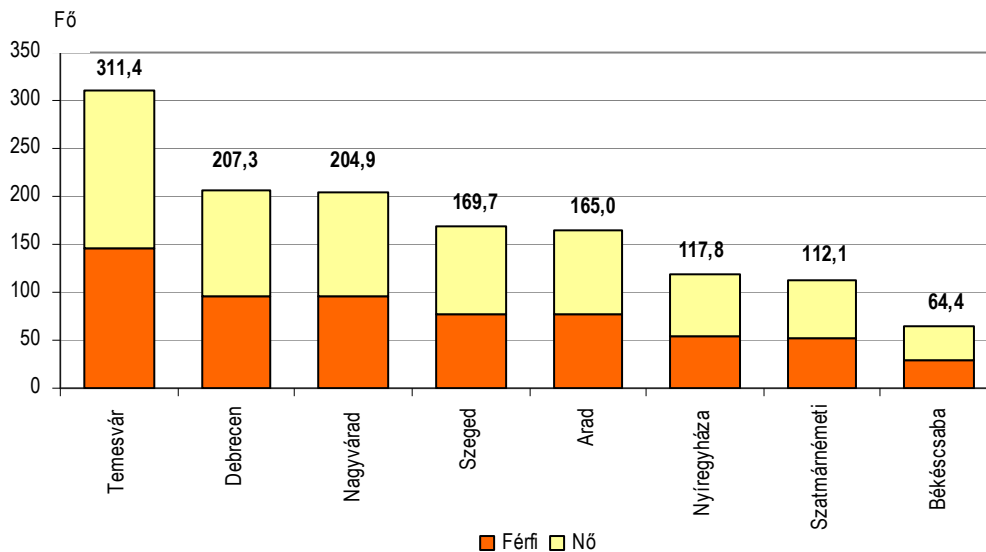
A nyolc megyeszékhely népességnagyság szerinti rangsorát a több mint 300 ezer fős Temesvár vezeti, a sorban utána következő Debrecen és Nagyvárad népessége már mintegy 100 ezer fővel kevesebb, míg a legkisebb lélekszámú Békéscsabán alig több mint ötödannyian,

csupán 64 ezren laknak. A romániai városok közül Temesvár, a magyarországiak közül pedig Szeged koncentrálja megyéje népességének legnagyobb hányadát (46, illetve 40%-át), ezzel szemben a skála másik végén álló Békéscsaba megyei populációból való részesedése a 20%-ot sem éri el.

Az évtized végén a nyolc megyeszékhely országukban a 20 legnépesebb város között tudhatta magát, illetve egy kivétellel (Békéscsaba) mindegyikük 100 ezer főnél több lakost számlált. Némelyikük európai szinten is nagyvárosnak számít, Temesvár az Európai Unió városainak népesség-nagyság szerinti rangsorában a felső harmadban szerepelt, míg Debrecen és Nagyvárad a középmezőnyt erősítette.

5. ábra

A népesség száma nemenként, 2010. január 1.

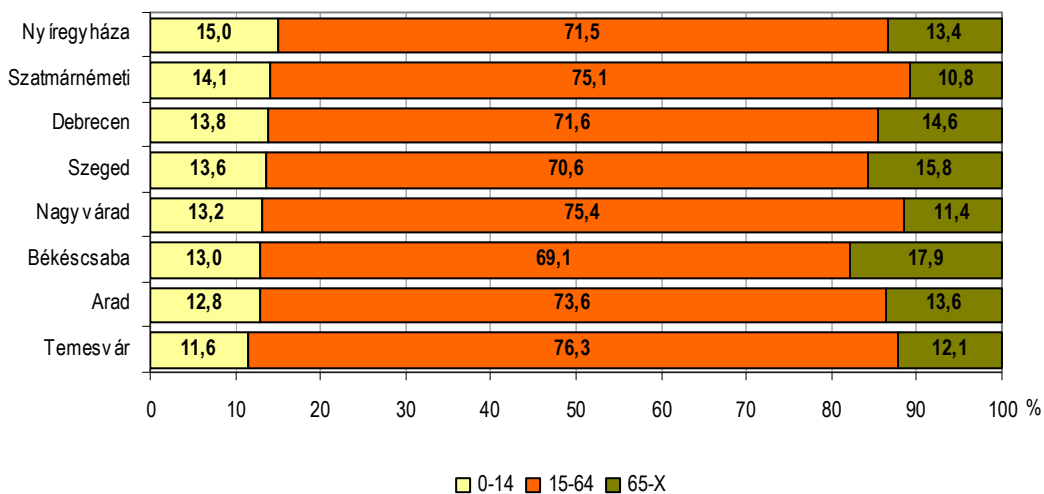

A népesség nemenkénti megoszlása a megyeközpontok mindegyikében a nők irányába mutatott eltolódást, ami lényegesen nagyobb, mint az általuk képviselt megyék átlagai. 2010 elején az ezer férfira jutó nők száma alapján a két pólust Szatmárnémeti (1122) és Szeged (1186) képviselte. A két ország települései között a különbséget jól példázza, hogy a romániai oldalon a legmagasabb nőtöbbséggel rendelkező Temesvár (1141) mutatója alatta maradt a négy magyar város közül a legalacsonyabb értéket képviselő debreceninek (1164).

Korösszetétel alapján a legkedvezőtlenebb Békéscsaba népessége, 18%-uk volt 64 éven felüli, valamint az aktív korú népesség aránya is itt volt a legkisebb. A gyermekkorúak Temesvár lakosságán belül képviselték a legalacsonyabb részarányt, amelyhez nagyobb arányú 15-64 éves és kisebb arányú 65 éves és idősebb népesség társult. A legnehezebb helyzetben Békéscsaba és Szeged aktív korú lakói vannak, közülük minden 100 főre több mint 40 gyermek- és időskorú eltartott jutott, ezzel szemben Temesváron és Nagyváradon alig több mint 30. Három kivétellel – Szatmárnémeti, Nagyvárad és Nyíregyháza – az időskorúak száma meghaladja a gyermekkorúakét, a nyolc város közül Békéscsabán volt a legmagasabb a mutató értéke, ahol 100 tizenöt éven aluli gyermekre 138 hatvannégy éven felüli jutott, míg a rangsor másik végén álló Szatmárnémeti estében mindössze 77.

6. ábra

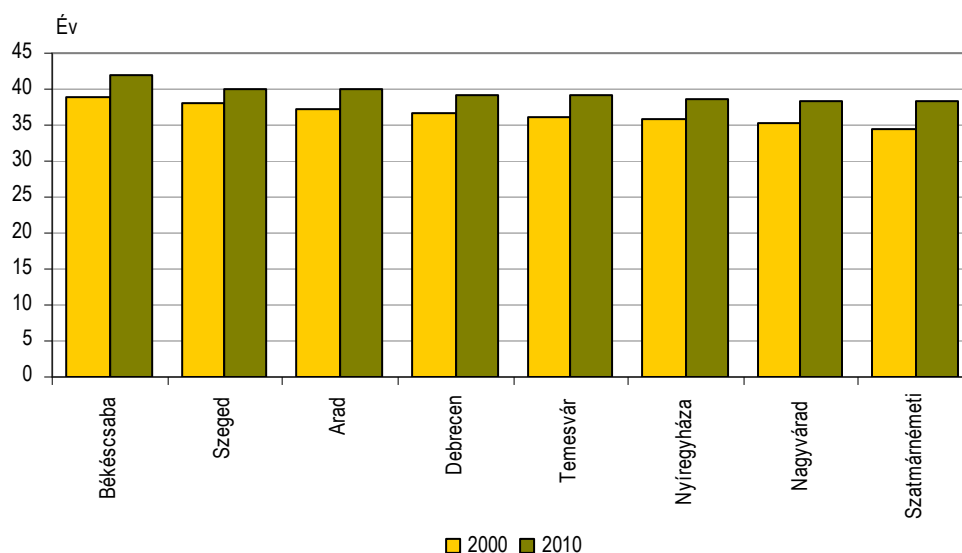
A népesség korösszetétele, 2010 január 1.

Átlagéletkor alapján a legfiatalabb népességű megyeszékhely Szatmárnémeti és Nagyvárad, míg a legidősebb Békéscsaba volt. A városok mindegyikére igaz, hogy népességük évről évre öregszik, a leggyorsabb ütemben éppen a legfiatalabb Szatmárnémetié, ahol 2000 és 2010 között csaknem 4 évvel emelkedett az átlagéletkor.

7. ábra

A népesség átlagéletkora

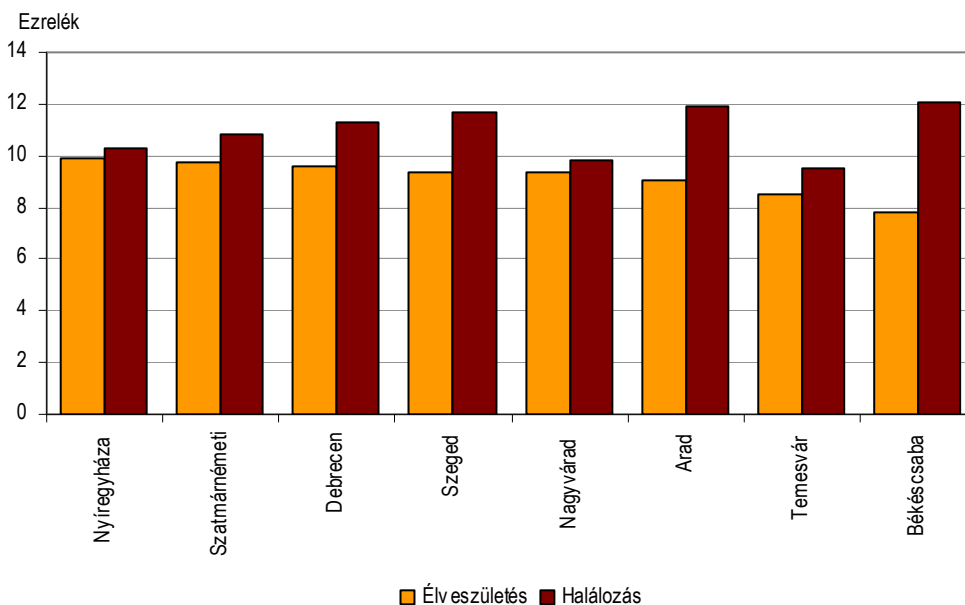

Az elmúlt évtizedben Nyíregyháza és Szeged kivételével valamennyi megyeszékhely lakossága csökkent. A népességfogyás Arad és Szatmárnémeti esetében volt a legnagyobb mértékű, ezek a városok tíz év alatt lakosságuk több mint egytizedét veszítették el. A városok népességvesztése a 2000-es évek első felére volt jellemzőbb, 2005 után a nyolc város közül négyben (Debrecen, Nyíregyháza, Temesvár, Szeged) sikerült megállítani a fogyást, illetve némiképp növelni a lakosságszámot.

A népesség csökkenésének egyik összetevője az elveszületések számát évről évre meghaladó halálozás volt, amely mind a nyolc megyeközpontot sújtotta. A természetes fogyás következtében tíz év alatt a legtöbb lakost Békéscsaba veszítette el, 1000 lakosonként 43 főt, míg a legkevesebbet Nyíregyháza (4 fő), illetve Nagyvárad (5 fő). A természetes népességcsökkenés mértéke szinte kivétel nélkül 2000 és 2004 között volt a nagyobb ütemű.

8. ábra

Élveszületés és halálozás 1000 lakosra, 2000-2009 évek átlaga

Az elveszületések és halálozások negatív egyenlegét a négy romániai város és Békéscsaba esetében tovább rontotta a településről való elvándorlás magas száma, amelyet nem kompenzált a beköltözés. Debrecenben, Nyíregyházán és Szegeden a 2000-tól 2004-ig terjedő időszak negatív vándorlási egyenlegét sikeresen ellensúlyozta az ezt követő öt év bevándorlási hulláma, ezzel szemben Temesváron és Békéscsabán a 2005-2009 közötti időszak pozitív vándorlási egyenlege nem változtatott a csökkenő tendencián.

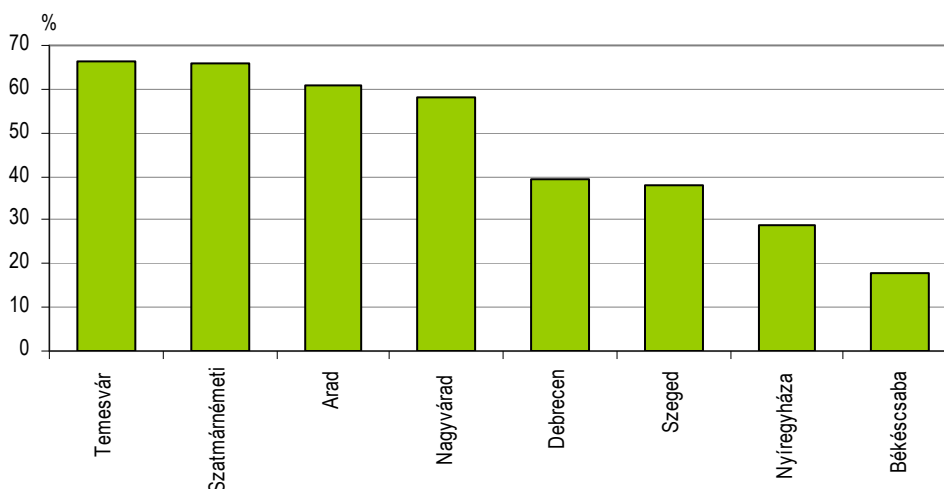
Foglalkoztatottság, munkanélküliség

A foglalkoztatottak legnagyobb hányada a jelentős munkaerő vonzású nagyvárosokban is alkalmazottként dolgozik. A magyar-román határ két oldalán fekvő nyolc megyeszékhely esetében az alkalmazásban állók száma – nagyjából a városok népességnagyságbeli különbségeit követve – meglehetősen széles skálán szóródik. Létszámuk a négy magyar város közül a több mint 200 ezer főt számláló Debrecenben a legmagasabb, 2009-ben megközelítette az 59 ezer főt, míg a legkisebb lélekszámú Békéscsabán átlagosan mintegy 16 ezren álltak alkalmazásban. A romániai megyeszékhelyek esetében a két szélsőértéket Temesvár, illetve Szatmárnémeti képviselte, 140 ezres, illetve megközelítőleg 50 ezres alkalmazotti létszámmal.

A megyeszékhelyek mind gazdasági, mind társadalmi szempontból központi szerepet töltenek be megyéjük életében, így jellemzően foglalkoztatásban elfoglalt helyük is kiemelkedő. E szempontból azonban jelentős differenciáltság mutatkozik a nyolc határ menti megyeszékhely között. A legszembetűnőbb különbség, hogy a magyar városokban a megyében alkalmazottak lényegesen kisebb hányada dolgozik, mint a romániai megyeszékhelyeken. Az előbbiek esetében ugyanis 2009-ben 18-40, míg az utóbbiak körében 58-66% között szóródott az alkalmazottak saját megyén belüli aránya.

9. ábra

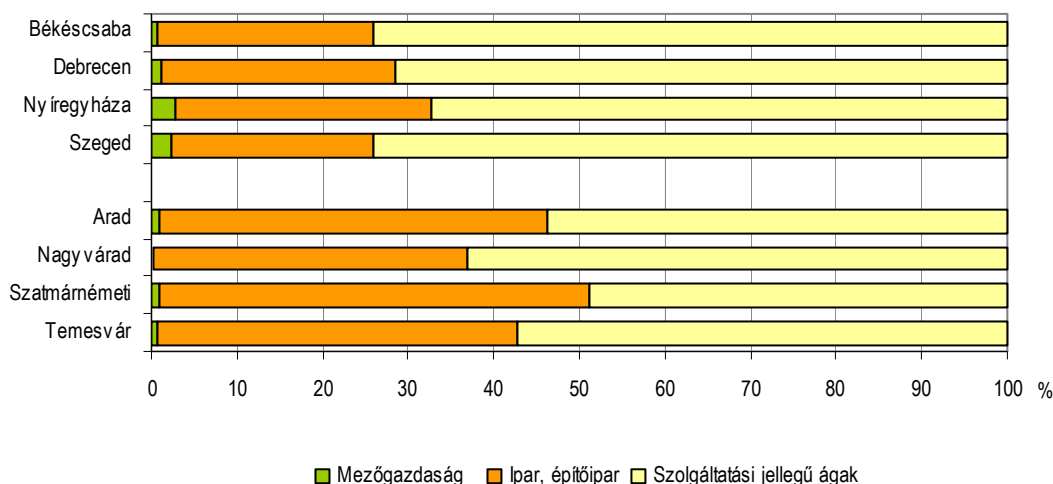
A megyeszékhelyeken alkalmazásban állók megyén belüli aránya, 2009

A foglalkoztatottak nemzetgazdasági ágak szerinti struktúrája is viszonylag jelentős különbségeket mutat, melyek nagyvonalakban a megyei sajátosságokat tükrözik. A magyar városokban egyértelmű a terciér szektor túlsúlya, Nyíregyháza kivételével mindenhol 70% feletti arányt képviselt 2009-ben, míg a romániai városok közül egyedül Nagyváradon haladta meg a 60%-ot. A többi romániai városban az ipar, építőipar együttes hányada, illetve a szolgáltatási szféra részesedése már lényegesen kiegyenlítettebb volt, sőt Szatmárnémeti esetében – ha nem is sokkal, de – az iparban alkalmazottak aránya meg is haladta a szolgáltatási jellegű ágban dolgozókéét. A mezőgazdasági tevékenység – jellegéből adódóan – inkább a vidéki életformához kötődik, az e területen alkalmazottak aránya így mind a romániai, mind a magyar városokban lényegében elenyésző, a legmagasabb értékkel rendelkező Nyíregyházán is 3% alatt maradt 2009-ben.

10. ábra

Az alkalmazásban állók megoszlása összevont nemzetgazdasági ágak szerint, 2009

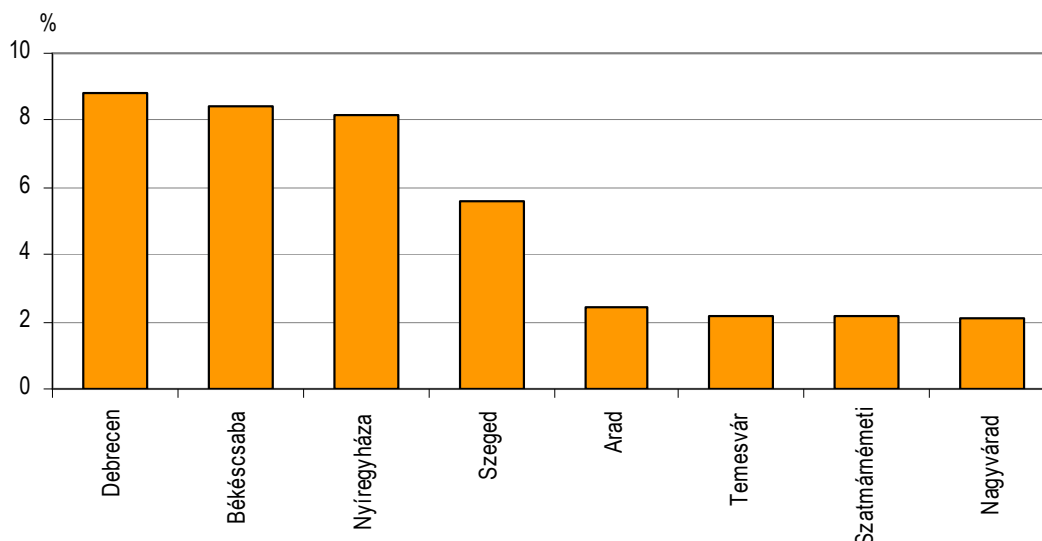

A 2008 őszen kibontakozó gazdasági válság mindkét országban, így a nyolc megyeszékhelyen is jelentős munkanélküliségi hullámot generált, a folyamat azonban e városokban – gazdasági helyzetükből, a munkalehetőségek szélesebb köréből adódóan – az átlagosnál mérsékeltebben jelentkezett.

A munkanélküliségi adatok alapján markánsnak mondható eltérés mutatkozik a négy magyar, illetve a négy romániai megyeszékhely között, előbbiek érintettsége ugyanis lényegesen nagyobb, mint az utóbbiaké. A különbségeket tovább erősíti, hogy míg a romániai megyeszékhelyeken 2010 végére már csökkent a munkanélküliek száma, addig a magyar városokban – Szeged kivételével – tovább duzzadt, 2-4%-kal még mindig meghaladta az előző évit. Így nem meglepő, hogy a munkanélküliség tekintetében 2010. december végén a három nagyobb lélekszámú magyar város vezetett: Debrecenben csaknem 13 ezer, Nyíregyházán közel 7, Szegeden pedig 6,5 ezer álláskeresőt tartották nyilván. A romániai városok közül a legnépesebb Temesváron regisztrálták a legtöbb munkanélkülit, mintegy 5 ezer főt, míg a legkevesebbet, alig több mint 1800-at Szatmárnémetiben.

11. ábra

Nyilvántartott álláskeresők 15-64 éves népességben belüli aránya, 2010. december*

* A magyar adatok forrása a Foglalkoztatási Hivatal.

A munkanélküliek népességhez viszonyított aránya alapján még pontosabban rajzolódik ki a magyar, illetve a romániai megyeszékhelyek közötti különbség. Az utóbbiak munkanélküliségi rátája 2010. december végén nagyjából hasonlóan, 2% körül alakult, míg a magyar városokban ennél lényegesen nagyobb mértékű volt. A legmagasabb értékkel rendelkező Debrecenben a nyilvántartott álláskeresők 15-64 éves népességben belüli aránya megközelítette a 9%-ot, míg az e szempontból legjobb helyzetű Szegeden 6% alatt maradt. Ez utóbbi érték még mindig több mint kétszerese volt a legrosszabb mutatóval rendelkező romániai megyeszékhely, Arad munkanélküliségi rátájának.

Oktatás

A magyar és a román oktatási rendszer alapjaiban megegyezik: az óvodai, iskola előkészítő, majd az alapfokú, általános iskolai szint után a középfokú általános és szakmai képzés, utána a felsőfokú oktatás következik.

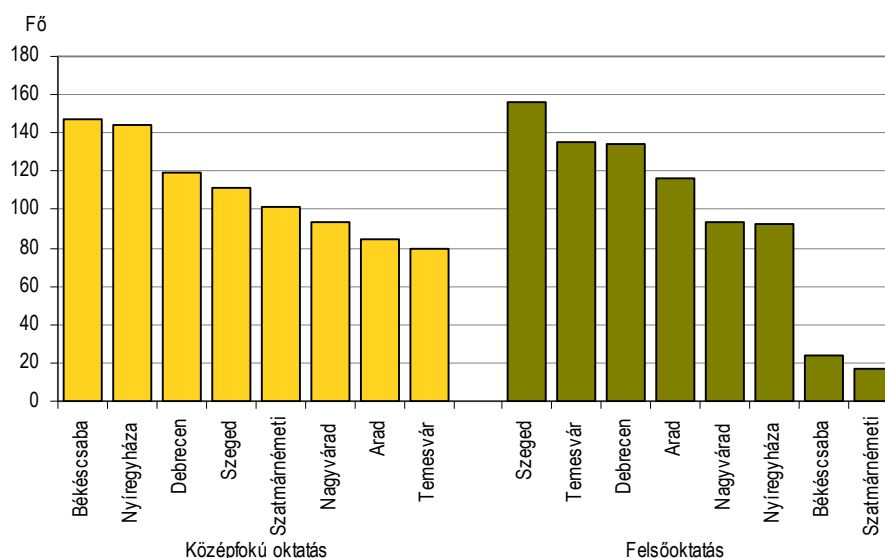
A közoktatás legalsó szintje az óvodai nevelés. Az ebben résztvevők létszámának alakulását tekintve határozott különbség mutatkozik a magyar és a romániai városok között: az előbbiekben 2001-hez képest csökkent a 2009-ben beírt gyermekek száma, az utóbbiakban növekedett. A gyarapodás Nagyváradon volt a legnagyobb, elérte az egyötödöt, de Temesváron is 17%-ot tett ki. Ugyanakkor Békéscsabán a fogyás mértéke volt ekkora. (Ebből azonban messzemenő következtetést nem érdemes levonni, hiszen például a rövid képzési idő miatt az élveszületések kisebb változásai is jelentősen módosíthatják a létszámot.) A népességarányos mutatók között viszont nincs számottevő különbség a 8 város között, az értékek 26-37 fő/1000 lakos között szóródtak. A kisgyermekkel foglalkozók létszáma is változott, mégpedig többnyire úgy, hogy az óvodapedagógusok leterheltsége növekedett: így a vizsgált magyar megyeszékhelyeken 2009-ben egy-egy pedagógusra átlagosan 10-12, a romániaiakon 13-16 gyermek jutott.

A kedvezőtlen demográfiai folyamatok hatása az általános iskolai oktatásban résztvevők létszámán már egyértelműen megmutatkozott, a beírt gyermekek száma folyamatosan csökkent. Általános iskolai tanulmányait a 2009/2010-es tanévben a négy magyar megyeszékhelyen 42,5 ezer, a határ másik oldalán 55,4 ezer tanuló kezdte el, illetve folytatta. Az általános iskolai képzésben résztvevők száma a romániai megyeszékhelyek egyikében sem érte el a 2001. évi háromnegyedét. Fogyott, de ennél mérsékeltebben a magyar városok diákjainak száma is, a leginkább, mintegy 25%-kal Békéscsabán. A 2009. évi létszám – hasonlóan az óvodaihoz – lényegében népességarányos: az ezer lakosra vetített mutatók között a 8 várost tekintve nincsenek lényeges különbségek, csak amit az eltérő korszerkezet indokolt: az értékek 62-85 fő/1000 lakos közöttiek. Az alsó határon Temesvár áll, ahol a gyermekkorúak lakosságon belüli részaránya a legkisebb, míg a felsőn az arányaiban legtöbb gyermekkorúval rendelkező Szatmárnémeti, valamint Nyíregyháza található. A fenntartók a pedagógusok számát igyekeztek a tanulók létszámához igazítani. A romániai városokban az állomány csak annyira csökkent, hogy közben a pedagógusok leterheltsége – a szatmári megyeszékhely kivételével – mérséklődött. A magyar oldalon ugyanez nem mondható el, hiszen Nyíregyháza kivételével, ahol nőtt a leterheltség, a többi városban változatlan maradt.

A kedvezőtlen demográfiai folyamatok középfokú oktatásban is érvényesülő hatásait a képzési idő meghosszabbodása kompenzálta vagy legalábbis tompította. Ennek köszönhetően a megyeszékhelyek többségét az ezredfordulót követően is a tanulólétszám emelkedése jellemezte, amelynek mértéke 1-13% között mozgott. Kivételt a magyar oldalon Békéscsaba, a romániai Temesvár képezett, ahol 2009-re 7, illetve 6%-os csökkenés volt tapasztalható. A lakosságszámhoz viszonyítva a középfokú oktatás jelentősége Békéscsabán és Nyíregyházán volt kiemelkedő, mivel itt 2009-ben ezer lakosra több mint 140 középiskolai tanuló jutott, csaknem kétszer annyi, mint a legkisebb mutatóval rendelkező Temesváron. A pedagógus-ellátottság a magyar városokban általában javult, a másik oldalon rosszabbodott, de szabályt erősítő kivételek ez esetben is adódtak Szeged, illetve Szatmárnémeti esetében.

A közoktatási rendszerből kilépő fiatalok egy része a felsőoktatásban folytatja tanulmányait. A vizsgált 8 megyeszékhely közül Szegednek, Debrecennek és Temesvárnak van országosan is kiemelkedő szerepe a felsőoktatásban, amit az ezen a szinten tanulók lakosságszámhoz viszonyított arányai jól tükröznek. Az ezer lakosra jutó 135 vagy ennél is több hallgató többszöröse a Szatmárnémeti 17 fős vagy Békéscsaba 24 fős értékének. Szeged és Debrecen a magyar pedagógusképzés fellegetvára, emellett mindkét városban hagyományosan jelen van az orvos- és jogászképzés, Debrecenben az agrárképzés. Temesvár ezeken kívül jelentős műszaki képzési bázissal is büszkélkedhet.

A közép- és felsőfokon tanulók 1000 lakosra jutó száma

A demográfiai hullám az 1990-es évtizedben érte el a felsőoktatást, ezzel hozzájárulva annak expanziójához. Az intézményi hálózat bővülésével párhuzamosan a hallgatók száma dinamikusan bővült. A folyamat az új évezredben is többnyire folytatódott. A hallgatói létszám a felsőoktatás szempontjából kisebb jelentőségű Szatmárnémetiben és Aradon emelkedett a legjobban, ahol 2001-hez viszonyítva 2009-re az állomány megkétszereződött, de Debrecenben is négytizedes volt a növekedés. Nyíregyházán, Temesváron, Nagyváradon és Szegeden ennél mérsékeltebb volt az emelkedés, ezzel szemben Békéscsabán jelentős csökkenés következett be. 2009-ben a felsőoktatási intézmények hallgatóinak száma Temesváron volt a legtöbb, meghaladta a 42 ezer főt, ami felér egy közepes méretű város népességével. Debrecenben a 28 ezret, Szegeden a 27 ezret, Aradon és Nagyváradon a 20 ezret, Nyíregyházán a 11 ezret közelítette a létszám. 2009-ben a hallgatók magas színvonalú képzését a magyar megyeszékhelyeken 4,1 ezer, a romániai oldalon pedig 4,3 ezer oktató biztosította.

Egészségügy

Az egészségügyi ellátásban mind a nyolc megyeszékhely meghatározó súlyt képvisel megyéjében, sőt néhány város vonzáskörzete megye-, illetve országhatáron túlra is átnyúlik. Az egészségügyi ellátás intézményi hátterét alapvetően az orvosellátottság és a kórházi infrastruktúra minősíti, melyek alapján számottevő különbségek mutatkoznak a városok között.

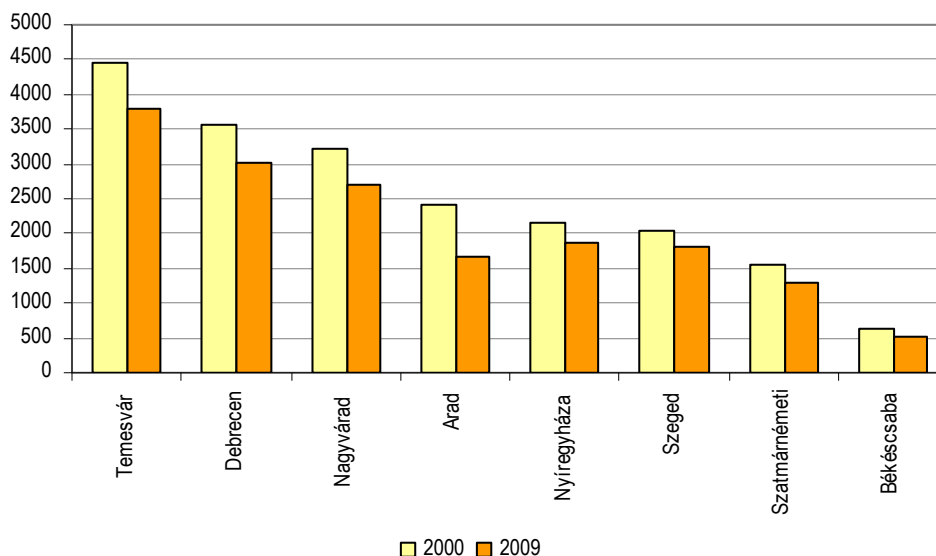
Az egészségügyi alapellátást biztosító házi orvosok száma jellemzően a városok népességnagyságát követi, s általánosságban elmondható az is, hogy az elmúlt évtizedben kisebb ingadozástól eltekintve egyik városban sem változott lényegesen. 2009-ben a legtöbb házi orvos Temesváron praktizált, míg a legkevesebb Békéscsabán. Orvosellátottság alapján az előbbi a legkedvezőbb helyzetű város, itt egy-egy orvosnak átlagosan 1112 lakos ellátásáról kellett gondoskodnia, ezzel szemben a legrosszabb helyzetű Szatmárnémeti esetében 640-nel többről.

A megyeszékhelyek mindegyikében biztosított a fekvőbeteg-ellátás. A magyar városok közül Szegeden és Debrecenben az önkormányzati finanszírozású kórházak mellett az egyetemek klinikai tömbjei is jelentős részt vállalnak a gyógyításban, míg a romániai városok közül csak Szatmárnémetiben nincs klinikai ellátás. A működő kórházi ágyak száma az elmúlt évtizedben mind a nyolc megyeszékhelyen érzékelhetően csökkent, de mértékében jelentősek a különbségek. A folyamat időben is eltérően alakult, Romániában ugyanis 2003-ban következett be

számottevő visszaesés, míg Magyarországon a 2007-es egészségügyi reformintézkedések keretében került sor jelentősebb ágyszámleépítésre. Az ezredfordulóhoz képest 2009-ben a négy magyar városban átlagosan 14, a négy romániai városban 19%-kal kevesebb kórházi ágy állt rendelkezésre. A városok közül Aradon következett be a legnagyobb, 30%-ot meghaladó csökkenés. Mind 2000-ben, mind 2009-ben Temesváron biztosította a legtöbb működő kórházi ágy a fekvőbeteg-ellátást, míg Békéscsabán a legkevesebb. (Ez utóbbi város alacsony értékében azonban az is közrejátszik, hogy Békés megye vezető egészségügyi intézménye Gyulán található.)

13. ábra

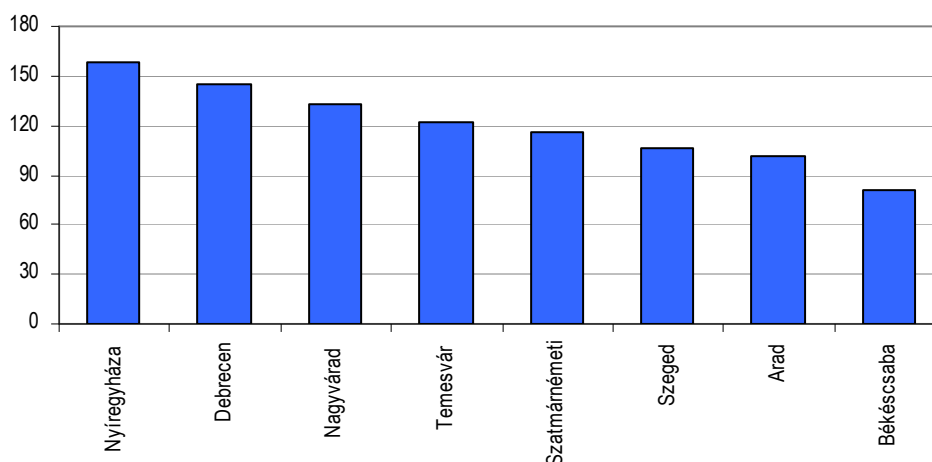
Működő kórházi ágyak száma

A nyolc város közül Nyíregyháza lakói a legellátottabbak, itt 2009-ben 10 ezer lakosra 159 működő kórházi ágy jutott, míg az e szempontból is sereghajtó Békéscsabán ennek csak alig több mint fele állt rendelkezésre.

14. ábra

10 ezer lakosra jutó működő kórházi ágyak száma, 2009

A lakosság gyógyszerárakkal való ellátottsága – bár eltérő mértékben –, de az elmúlt évtizedben mind a nyolc városban javult. E szempontból a romániai megyeszékhelyek lakói az ellátottabbak, közülük is a Nagyváradon élők helyzete a legkedvezőbb, itt ugyanis 2009-ben átlagosan egy gyógyszerártra 1443 fő jutott, míg a skála másik végét képviselő Debrecenben több mint 3900.

Lakáshelyzet

A magyar-román közös határ mentén elhelyezkedő megyék megyeszékhelyein a lakások száma 2009. év végén együttesen meghaladta az 581 ezret, amely a népesség arányához hasonlóan oszlott meg az egyes települések között. A vizsgált időszakban a lakások számában minden megyeszékhelyen lassú, folyamatos növekedés figyelhető meg. 2000-2009 között a nyolc városban átlagosan majdnem 7%-kal bővült a lakásállomány, ezen belül a magyarországi megyeszékhelyeken nőtt jobban, több mint 9%-kal, míg a romániai városokban ennél kisebb mértékű, 5% alatti emelkedést regisztráltak. A vizsgált időszakban a lakásállomány növekedése mind a négy magyar településen meghaladta a romániai megyeszékhelyekét. Az egyes városokat tekintve legdinamikusabban Nyíregyháza, legvisszafogottabban Szatmárnémeti lakásszáma gyarapodott.

1. tábla

Lakásállomány, 2009

Megyeszékhely	Lakások		A 2009. évi lakásállomány a 2000. évi %-ában	Egy km ² -re jutó lakások száma
	száma	aránya a megyei lakásállományból, %		
Békéscsaba	29 349	17,5	105,9 ^{a)}	151
Debrecen	90 124	40,0	108,0 ^{a)}	195
Nyíregyháza	50 747	23,0	115,1 ^{a)}	185
Szeged	76 686	40,3	108,3 ^{a)}	273
Arad	74 960	39,4	104,7	296
Nagyvárad	84 471	35,3	104,6	731
Szatmárnémeti	45 328	32,1	102,2	302
Temesvár	129 545	48,3	105,8	1 002

a) A 2001. évi népszámlálás %-ában.

A megyeszékhelyek megyén belüli súlya a lakásállomány esetében majdnem teljes egészében követte a népességszámnál megfigyelt arányokat, a városok közötti rangsor azzal azonosan alakult. A legnépesebb Temesváron a Temes megyei lakásállomány csaknem fele, míg a legkisebb lélekszámú Békéscsabán a Békés megyei lakások kevesebb mint ötöde koncentrálódott.

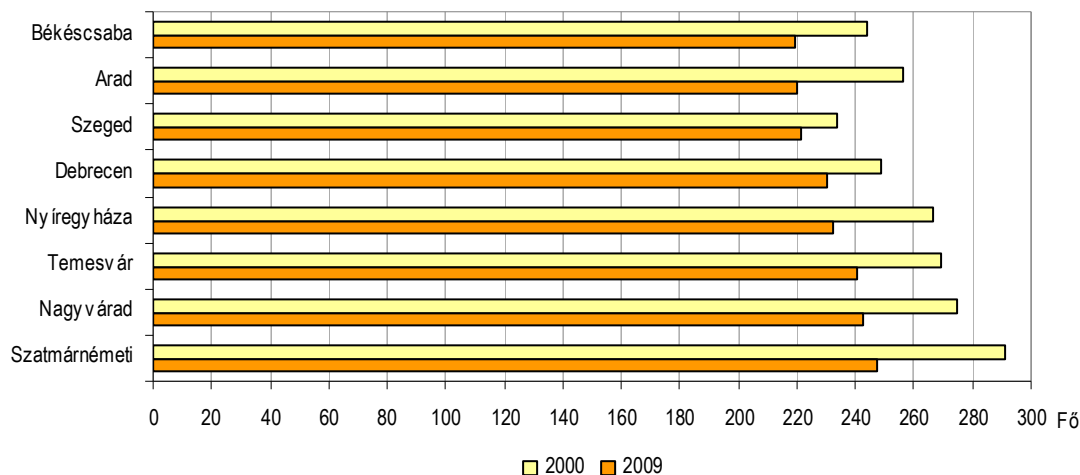
A lakások elhelyezkedése területileg rendkívül eltérően alakult. Mind a négy magyar megyeszékhely ritkább beépítésű, mint a romániai városok. 2009-ben a legsűrűbben beépített Temesvár volt, valamivel több mint 1000 lakás jutott egy négyzetkilométerre, míg a sorrendben az utolsó helyen álló, és ezzel a „legszelesebbnek” tekinthető Békéscsabán majdnem csak hetedannyi. Az emeletes, panel épületek a romániai városokban, míg a családi házak inkább a magyar megyeszékhelyeken gyakoribbak.

A 2000-2009 közötti időszakban a nyolc városból hat népessége csökkent, kettőé – Szegedé és Nyíregyházáé – pedig kisebb mértékben nőtt, mint a lakásállománya, ennek eredményeképpen mindegyik megyeszékhelyen javult a lakásellátottság. A legnagyobb változás Szatmárnémetiben következett be, ahol egy évtized alatt 44 fővel, 247-re csökkent a száz lakásra jutó lakók száma, azonban még így is a legsűrűsítettnek számított 2009-ben. Száz

lakásban átlagosan 28 fővel éltek itt többen, mint a legritkábban lakott Békéscsabán. Ugyanakkor legkevésbé Szeged lakásellátottsága javult, a 2000-ben még legkedvezőbb mutatóval rendelkező városban tíz év alatt mindössze 13 fővel mérséklődött a laksűrűség, és 2009-ben – alig elmaradva Békéscsabától és Aradtól – a 3. legelőnyösebb helyen állt a megyeszékhelyek között.

15. ábra

Száz lakásra jutó lakosok száma

Ugyanezen időszak alatt a nyolc településen összesen több mint 39 ezer lakás épült fel. Ezek valamivel több mint ötödét Debrecenben, további ötödét Nyíregyházán adták át, míg a legkevesebbet, az új lakások csupán 5-5%-át Szatmárnémetiben, illetve Békéscsabán vették használatba. A lakásépítések évenkénti változásait figyelve megállapítható, hogy három magyar megyében, és azok megyeszékhelyein is, a legtöbb új lakás építésére Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozásának évében, 2004-ben került sor (kivétel Csongrád megye, illetve Szeged, ahol 2009-ben). A romániai megyékben és megyeszékhelyeiken a lakásépítési csúcs mind a négy esetben az Európai Unió csatlakozást követő évben, 2008-ban következett be.

2. tábla

A lakásépítés főbb mutatói

Megyeszékhely	A 2000–2009 között épített lakások száma	Ebből: természetes személyek által épített lakások aránya, %	Tízezer lakosra jutó lakásépítés, 2000–2009. évek átlaga	2000–2009 között épült lakások a 2009. évi lakásállomány %-ában
Békéscsaba	1 983	71,6	30	6,8
Debrecen	8 481	67,1	41	9,4
Nyíregyháza	8 131	52,0	70	16,0
Szeged	6 846	62,4	41	8,9
Arad	3 794	88,9	22	5,1
Nagyvárad	4 558	65,1	22	5,4
Szatmárnémeti	1 931	65,5	16	4,3
Temesvár	3 590	86,9	12	2,8

A lakásépítésekben jelentős, ám igencsak eltérő szerepet tölt be a megyeszékhely. Kiemelkedő Arad és Szeged súlya, ahol az utóbbi öt évben az Arad, illetve a Csongrád megyében átadott lakások mintegy hét-hét tizede készült. Az új lakások többségét, 52%-át Biharban is a megyeszékhelyen vették használatba, míg Nyíregyházán és Debrecenben valamivel több mint négytizedét. Békéscsaba és Szatmárnémeti szerepe már kevésbé volt meghatározó, a megyei lakásépítéseknek csak mintegy 37-35%-a koncentrált a megyeszékhelyre, Temesvár súlya pedig még ennél is kisebb volt, mindössze 26%-ot tett ki.

A nyolc várost együtt tekintve 2000-2009 között évente átlagosan 29 lakásépítés jutott tízezer lakosra, azonban városenként számottevő különbségek mutatkoztak. Ebben az időszakban a lakásépítések intenzitása, a tízezer lakosra jutó építések száma mind a négy magyarországi megyeszékhelyen jelentősen meghaladta a romániai városokét. A két szélső-értéket Nyíregyháza és Temesvár képviselte, előbbiben kiugróan sok, évente átlagosan 70 lakás épült tízezer lakosonként, míg utóbbiban csupán 12. A 2009-es adatok alapján Szeged rendelkezett a legnagyobb mutatóval, tízezer lakosra 60 épített lakás jutott, míg a rangsort Temesvár zárta, ahol a mutató értéke nem érte el a 18-at. A vizsgált tíz év alatt épült fel Nyíregyháza 2009. évi lakásállományának 16%-a, ugyanakkor Temesváron még a 3%-a sem.

2009-ben hét megyeszékhelyen is jelentős visszaesés következett be a lakásépítésben az előző évhez képest. Békéscsabán csökkent legjobban – több mint hattizeddel – az átadott lakások száma, de Debrecenben, Aradon és Nagyváradon is közel feleannyi lakás épült, mint egy évvel korábban, és a legkisebb elmaradást elkönyvelő Szatmárnémetiben és Temesváron is csak alig több mint háromnegyede. Növekedés egyedül Szegeden mutatkozott, majdnem ötödével több új lakást vettek használatba, mint az előző évben.

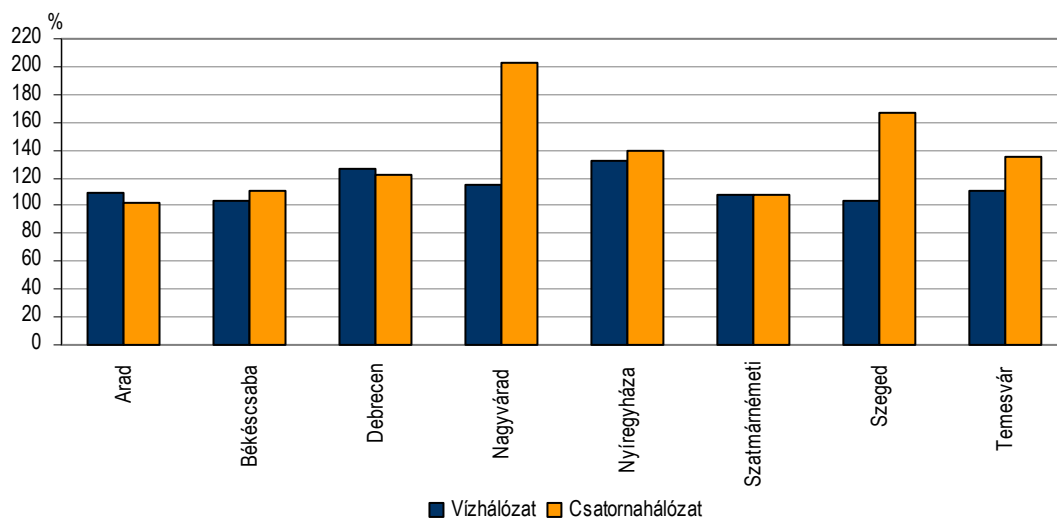
Közműellátás

Az alapvető közművek kiépítettségi szintje nagyban befolyásolja a lakosság életminőségét. A 2000-2009 közötti időszakban mindegyik megyeszékhelyen jelentős fejlesztések történtek mind a víz-, mind a szennyvízelvezetés terén. A közüzemi vízhálózat Nyíregyházán, valamint Debrecenben bővült legnagyobb mértékben, előbbiben majdnem harmadával, utóbbiban pedig több mint negyedével. Mindkét városban mintegy 150 kilométer körüli hosszban növekedett a már meglévő vízvezeték-rendszer. A legkisebb, csupán 4%-os változást Szegeden regisztrálták, amely annak következménye, hogy már 2000-ben is szinte teljes körű volt a vízhálózat kiépítettsége. Az utóbbi években a romániai megyeszékhelyeken a vízellátó hálózat 8-15%-os bővítése mellett az elavult vízvezetékek cseréjére, illetve felújítására is nagy hangsúlyt fektettek, ami a vezetékes ivóvíz minőségének javulását eredményezte. A közüzemi ivóvíz a magyar megyeszékhelyeken 2009-ben már szinte minden lakásban elérhető volt, míg a romániai városokban az utóbbi években többnyire a csatornázással párhuzamosan folyt a vízhálózat bővítése, illetve korszerűsítése.

Az egy lakosra jutó évi vízfogyasztás 2009-ben Temesváron volt a legtöbb, majdnem 47m^3 , míg a legkevesebb Nagyváradon, ahol átlagosan kevesebb mint 29m^3 vizet fogyasztottak. 2000 óta Békéscsaba kivételével minden városban csökkent valamelyest a vízfogyasztás. A legnagyobb mértékben (71-55%-kal) Nagyváradon, Szatmárnémetiben és Aradon, ahol a folyamatos vízvezeték-korszerűsítéseket követően a hálózat elavultságából származó komoly veszteségek jelentősen lecsökkentek.

Az elmúlt évtizedben folyó csatornázási beruházásoknak köszönhetően a szennyvízelvezetésben nagy előrelépések történtek. Nagyváradon több mint duplájára, Szegeden pedig kétharmadával nőtt a csatornahálózat hossza – majdnem 380, illetve közel 210 kilométer csatornát fektettek le –, de számottevő, több mint egyharmados volt a fejlődés Nyíregyházán és Temesváron is.

**Az ivóvíz- és csatornahálózat hosszának változása, 2009*
(2000=100,0)**

* A romániai városok esetén a házi csatornahálózattal együtt.

2000-2009 között a vízvezeték hosszának növekedését öt városban meghaladta a csatornahálózat bővülése, így a két alapközmű arányát jelző közműolló záródott. Közülük is kiemelkedett Nagyváradi, Szeged és Temesvár, ahol az egy kilométer vízvezetékra jutó szennyvízvezeték hossza – az évtized közepén megkezdett csatornázások hatására – jelentősen nőtt. A magyar megyeszékhelyek között 2009-ben az utolsó helyen Békéscsaba állt, ahol egy kilométer ivóvíz-hálózatra 277 méterrel kevesebb szennyvízcsatorna jutott, mint a legkedvezőbb közmű-arányossági mutatóval rendelkező Szegeden. A romániai városokban a szennyvízvezeték hossza a közműfejlesztések ütemének megfelelően esetenként meghaladta a vízvezeték hosszát, és a házi csatornabekötések adatait is tartalmazta, így a két alapközmű aránya általában nagyobb volt, mint a magyar városokban. Az ivóvízellátás és csatornázottság területén mutatkozó hiányosságok a szigorú uniós elvárásoknak köszönhetően azonban várhatóan tovább javulnak, és előreláthatólag magával vonják a még hiányzó szennyvíztisztító telepek megépítését, illetve korszerűsítését is.

3. tábla

Közműellátás mutatói, 2009

Megyeszékhely	Egy lakosra jutó évi vízfogyasztás, m ³	Egy kilométer ivóvíz-hálózatra jutó csatornahálózat hossza, m	Gázvezeték hosszának változása a 2000. évi %-ában	Száz lakásra jutó vezeték gázfogyasztás, ezer m ³
Békéscsaba	34,7	538,3	107,9	97
Debrecen	32,6	586,6	114,7	82
Nyíregyháza	36,4	578,3	114,5	79
Szeged	41,0	815,7	108,9	79
Arad	41,7	806,2 ^{a)}	108,6	47
Nagyvárad	28,8	1 211,7 ^{a)}	525,9	4
Szatmárnémeti	38,6	1 019,8 ^{a)}	113,4	99
Temesvár	46,9	851,0 ^{a)}	127,3	46

a) Házi csatornahálózattal együtt.

A gázellátás területén bekövetkezett fejlesztések eredményeként Debrecenben 127, Temesváron és Nagyváradon pedig több mint 110 kilométerrel nőtt a gázhálózat hossza tíz év alatt, míg a legrövidebb gázcső-fektetések – városonként mintegy 30-30 kilométernyi – Szatmárnémetiben, Aradon és Békéscsabán történtek. Nagyváradon a 2000-es évek elején egyáltalán nem volt jellemző a vezetékes gáz használata, alig néhány tíz kilométeres gázhálózattal rendelkezett, ami az évtized második felében kissé bővült ugyan, de a vezetékes gáz elterjedtsége továbbra sem közelíti meg a többi megyeszékhelyét.

2000 óta a háztartásoknak szolgáltatott gáz a nyolc városból ötben nőtt, de háromban – Szegeden, Békéscsabán és Debrecenben – kevésbé, mint amilyen mértékben a gázcsőhálózat, valamint a lakásállomány bővülése azt indokolta tette volna. A száz lakásra jutó vezetékes gázfogyasztás a már említett Nagyvárad kivételével csupán Temesváron növekedett (13%-kal), míg a legnagyobb visszaesés Szatmárnémetiben következett be, a gázhálózat bővítése ellenére is majdnem felére csökkent a fogyasztás. Számottevő elmaradás figyelhető meg továbbá Nyíregyházán és Aradon is, ahol 2009-ben 15-13%-kal kevesebb vezetékes gázt használtak száz lakásonként, mint tíz évvel korábban. A romániai megyeszékhelyeken a háztartásoknak szolgáltatott gáz mennyisége száz lakásra vetítve 2009-ben jóval szélesebb skálán mozgott, mint a magyar városokban. A két szélsőértéket Nagyvárad és Szatmárnémeti képviselte, utóbbiban évente csaknem 100 ezer m³ vezetékes gáz jutott száz lakásra.

Turizmus

Mind a nyolc megyeszékhely számos természeti látványossággal, történelmi műemlékkel büszkélkedhet, kiemelkedő gazdasági, kulturális rendezvényekkel igyekszik minél több látogatót, minél hosszabb időre megnyerni, idegenforgalmát fellendíteni. Békéscsaba gasztronómiai különlegességeivel emelkedik ki, legismertebb rendezvénye a hungarikumnak számító csabai kolbászt népszerűsítő fesztivál. Debrecen a magyarországi reformáció fellegvára, a város jelképe a Református Nagytemplom; a debreceni nyár meghatározó eseménye a Virágkarnevál. Nyíregyháza gyógyhatású termálfürdője közismert, és a több mint 300 fajt bemutató állatparkja pedig Európa-hírű. Szeged tudományos és kulturális központ adta lehetőségeit használja ki, a Szegedi Szabadtéri Játékok előadásával kiérdemelte a fesztiválváros nevet. A határ túloldalán Arad Románia nyugati bejárati kapuja, vára az ország nyugati részének egyik legjelentősebb műemléke. A Sebes-Körös parti Nagyváradnak jelentős a kulturális és történelmi öröksége, Római Katolikus Székesegyháza Románia legnagyobb barokk temploma. Szatmárnémetiben a Nagyzsinagóga és a mellette levő Talmund Tora Imaház az ország legnagyobb és legszebb zsinagógáinak egyike. Az itt található Vecsey Palotában köttetett meg egykoron a Rákóczi szabadságharcot lezáró szatmári béke. A közép-európai kereskedelmi vásárok számottevő részét Romániában rendezik, közülük az egyik legjelentősebbet Temesváron tartják, amely számos külföldi látogatót vonz.

A vizsgált határmenti városok saját megyéjén belüli súlya eltérő, mind magyar, mind romániai oldalon jelentős különbségek mutatkoznak. A Temes megyébe látogatók közel nyolctizede, a Csongrádba érkezők mintegy héttizede választotta a megyeszékhelyet, míg a Békés megyei vendégeknek csupán egytizedét meghaladó hányada szállt meg Békéscsabán a megyei átlagnál rövidebb időre. Nagyvárad Bihar megye látogatóinak közel egyharmadát, a vendégéjszakáinak azonban alig több mint egytizedét mondhatta magáénak. A romániai oldalon Nagyvárad kivételével a megyeszékhelyeken koncentrálódott a szálláshelyek jelentős része, különösen vonatkozik ez Temesvár (80%) és Szatmárnémeti (85%) szállodáira. A határ magyar oldalán Szeged adata még ezt a magas arányt is meghaladta.

4. tábla

Az idegenforgalom alakulása, 2009

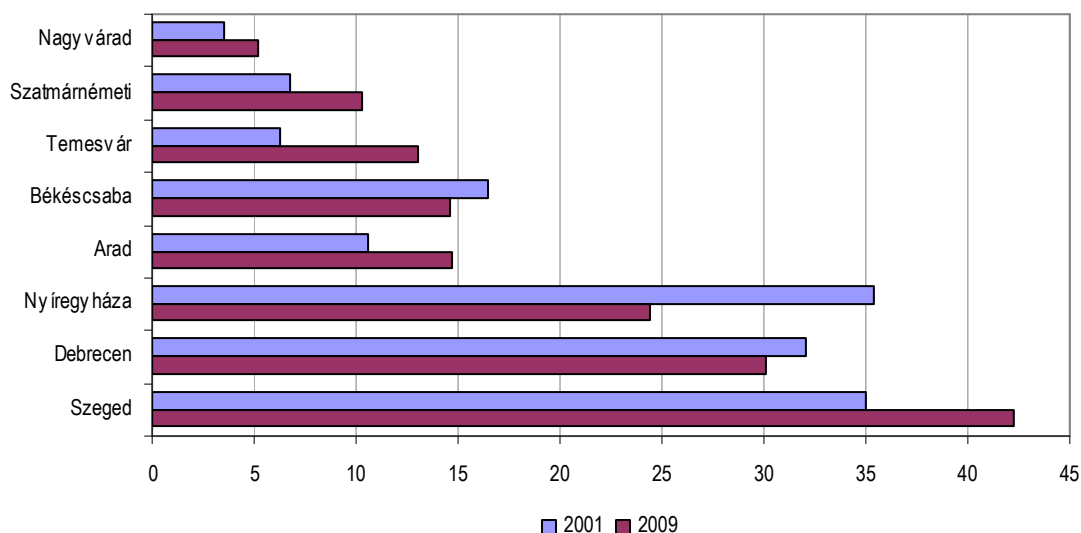
Megyeszékhely	Férőhelyek		Vendégek		Vendégéjszakák	
	száma	a 2001. évi %-ában	száma	a 2001. évi %-ában	száma	a 2001. évi %-ában
Békéscsaba	941	84,5	17 692	79,2	38 548	77,6
Debrecen	6 227	93,8	134 811	111,8	319 314	87,6
Nyíregyháza	2 872	69,2	51 772	70,9	109 752	66,1
Szeged	7 157	124,3	125 344	98,2	229 696	95,7
Arad	2 438	125,3	111 447	117,6	173 265	130,5
Nagyvárad	1 061	137,8	63 920	85,8	106 782	101,4
Szatmárnémeti	1 156	131,8	50 180	150,3	89 650	129,3
Temesvár	4 059	189,2	175 527	122,9	311 718	115,9

A közel egy évtized folyamán Szeged kivételével a vizsgált megyeszékhelyeken a szállodai férőhelyek bővülése volt a jellemző. Kiemelkedik e téren Temesvár, ahol 2009-ben e szállástípus férőhelyeinek száma a 2001. évi kétszeresét közelítette, Aradon is jelentősen, kétharmaddal emelkedett. A szállodai férőhelyek gyarodása azonban többnyire nem vont maga után az ott megszálló vendégek számának hasonló mértékű növekedését.

A 2001-2009 közötti időszakban bekövetkezett változások eredményeként férőhely ellátottság tekintetében a négy romániai megyeszékhelyen és Szegeden javulás, míg a másik három magyar városban romlás következett be.

17. ábra

Az ezer lakosra jutó férőhelyek száma

Az ezer lakosra jutó férőhelyszám alapján Szeged emelkedett ki leginkább. Az ezredfordulóhoz mért csökkenés ellenére Debrecen továbbra is maradt a második, Nyíregyháza pedig a harmadik helyen. Békéscsabát a mutató negatív irányú változása következtében Arad a javulás hatására "utólérte". Temesvár, Szatmárnémeti és Nagyvárad az ezer lakosra jutó férőhely számának jelentős emelkedése ellenére továbbra is a rangsor végén helyezkedik el.

2009-ben a Nagyváradra és Temesvárra látogatók egyaránt 83-83%-a szállt meg szállodában, ez az arány Aradon megközelítette a háromnegyedet, Debrecenben pedig a héttizedet. A Békéscsabára, Nyíregyházára és Szatmárnémetibe látogató vendégeknek mintegy 60%-a

választotta a város valamelyik szállodáját. A szállodai vendégek hányada a megyeszékhelyek közül Szegeden volt a legalacsonyabb, alig haladta meg az 50%-ot.

A közel egy évtized alatt a megyeszékhelyek nagyobb felében a vendégek által eltöltött átlagos idő rövidült, emelkedés csupán Aradon és Nagyváradon mutatkozott, míg Békéscsabán változatlan maradt.

5. tábla

Átlagos tartózkodási idő alakulása

Megyeszékhely	(vendégéjszaka/fő)			
	Szálláshely összesen		Ebből: szálloda	
	2001	2009	2001	2009
Békéscsaba	2,2	2,2	1,6	1,6
Debrecen	3,0	2,4	3,2	2,5
Nyíregyháza	2,3	2,1	2,0	1,9
Szeged	1,9	1,8	1,6	1,7
Arad	1,4	1,6	1,8	1,6
Nagyvárad	1,4	1,7	1,4	1,8
Szatmárnémeti	2,1	1,8	1,9	1,7
Temesvár	1,9	1,8	1,9	1,8

2009-ben a debreceni szállodai vendégek által eltöltött átlagos idő közel egy vendégéjszakával rövidült 2001-hez képest, a nyolc megyeszékhely közül azonban még így is itt maradtak legtovább. Aradon, Szatmárnémetiben, Temesváron, Nyíregyházán az e szállástípusban megszállók körében a vendégéjszakák átlagos ideje a nyolc évvel korábbihoz képest kissé mérséklődött, Békéscsabán nem változott. Számottevő emelkedés Nagyváradon mutatkozott: 2009-re elérte a 1,8 éjszakát, Szegeden ennél kisebb mértékben emelkedett egy-egy vendég szállodában eltöltött ideje.

A nyolc megye – így a székhelyek is – részese a Magyar-Román Határmenti Térség Együttműködési Programnak, amelynek célja a PHARE CBC támogatás elnyerése volt. Az Észak-Kelet-Alföld és az Északi-Szigethegység természeti, turisztikai lehetőségeinek fejlesztését tűzték ki célul, ötvözve az alföldi táj vonzerejét a hegyvidéki táj szépségeivel. A Magyarország-Románia Határon átnyúló Program, 2007-2013 a falusi turizmust, az öko-, termál- és hegyvidéki turizmust támogatja.

Megjegyzések

A százalék- és viszonyszámok kiszámítása kerekítés nélküli adatok alapján történt.
A részadatok összegei – kerekítés miatt – eltérhetnek az összesen adatoktól.
A fogalmakhoz kapcsolódó részletes leírásokat, magyarázatokat a 2009. évi megyei és országos évkönyvek módszertani blokkjai tartalmazzák.

ISBN 978 963 235 334 0

Elérhetőségek:

Felelős szerkesztő: Végh Zoltán igazgató
További információ: Kocsis-Nagy Zsolt Tájékoztatási osztályvezető
Telefon: (+36-62) 623-870, e-mail: zsolt.kocsis@ksh.hu
tajekoztatas.szeged@ksh.hu